

PRIKAZ

UDC: 801.73(049.32)

821.411.111.09(049.32)

821.14'02.09(049.32)

82.09:81'42(049.32)

Miloš D. Mihailović*

Univerzitet u Novom Sadu

Filozofski fakultet

RUBINSKA PLOČA**Dušan Živković, *Hermetizam u lirici starog veka*, Filološko-umetnički fakultet, Kragujevac, 2021.**

Monografija Dušana Živkovića o hermetizmu u lirici starog veka, objavljena u *Crvenoj liniji* kragujevačkog FILUM-a, vraća se korenima jednog od najznačajnijih pojmova teorije književnosti, kontrastirajući njegovu sinkretičko-magijsku upotrebu savremenom značenju. Navodi se kako „u nauci o književnosti postoji opšti manir da se mistična lirski tvorevina bez prethodnih argumenata nazove hermetičnom, a takav postupak pogrešno se smatra ishodom interpretacije [...]. U navedenim uopštavanjima, termin 'hermetička pesma' svodi se na poetičke osobine nejasnosti, neodređenosti, zatamnjenosti” (7-8), nasuprot čemu se postavlja osveščena upotreba izraza *hermetično*, koja podrazumeva poznavanje razvoja kulta Hermesa Trismegistosa, njegovih osobenosti i esencijalnog korpusa svetih tekstova, koji postaju prauzor svega „hermetičnog”. Šire, savremeno značenje pojma pri tome se odbacuje; međutim, Živkovićevo redefinisavanje teorije književnosti tu ne staje.

Pre svega, na udaru je stilska figura simbol, koja doživljava najtemeljiji preobražaj: „simbol je izvor hermetičkih aksioma pretočenih u jezik slika [...] nije samo stilska figura, nego način predstavljanja hermetičkih mudrosti” (18). Metafora, „sledeća stilska figura kojom se izražava hermetičko-poetski princip saglasja elemenata u prirodi” (19), doživljava

* m.m.zeon@gmail.com

sličnu promenu značenja, a sa simbolom se može „povezati u jednoj alegorijskoj slici i tako čitav sistem hermetičkog značenja može biti izražen u jednoj lirskoj tvorevini” (21). Kao primer navode se slika zvezdane noći, alegorija zore i slika sunca, od kojih prva označava suštinu „odnosa lirskog subjekta i kosmičkog Uma” (21), druga preporod, a treća prosvetljenje i sjedinjenje sa božanskim. Pri tome, simbolima se pripisuje opipljivost, tako da se njima „može manipulirati kao što hemija čini sa elementima ili molekulima, kako bi oblikovali nove elemente, nove amalgame mogućnosti” (18). Korišćenjem oblika *bi* umesto *bismo* uloga autora teksta pomera se u drugi plan, a simboli postaju ne samo nosilac značenja, nego i delatni element koji poseduje sopstvenu volju, čime se naglašava njihova magijska moć.

Nakon davanja definicija pojmova kojima će baratati (poglavlje *Uvod u hermetičke aspekte*), autor daje prikaz egipatskih korena hermetizma i literature koja bi se mogla proglasiti najranijom hermetičkom poezijom (*Egipatsko poreklo hermetizma u kultu boga Tota*). Poglavlje o Totu odlikuje fokus na mitološki pristup, u okviru kojeg se detaljno izlažu podaci ne samo o Totovom kultu, već i o egipatskoj religiji generalno. Dodatna objašnjenja uglavnom su integrisana u fusnote, kako se osnovni tekst ne bi zagušivao viškom informacija. Ovakav pristup uglavnom je funkcionalan, a u nekim slučajevima predstavlja obimnije eksurse. Izlaganje je jasno i stilsko i u naučnom pogledu korektno, s tim da je autor mestimično esejistički nadahnut, što bi se moglo opravdati idejom da pisati o hermetizmu „predstavlja ne samo filološku misiju već i specifičan vid mističnog prosvetljenja” (34).

Kao najveći problem ovog dela studije mora se istaći nedovoljna nedostupnost i pitanje izbora izvora i literature. Tako je, recimo, u potpoglavlju *Himna suncu faraona Ehnatona*, dugačkom svega nekoliko stranica, autor bio prinuđen da se pozove na: 1) sajt o *Svetom kraljevstvu magije* (<https://alexanthorn.vesticarenje.com/>); 2) internet prezentaciju „praktikanta holističke medicine” i „sertifikovanog moderatora konjske terapije” Karen Džons (<https://www.awakenedones.net/>); 3) repozitorijum izvora o okultnom i teorijama zavere Ivana Antića (<https://www.ivantic.info/>). Izbor navedenih referenci može da deluje iznenađujuće kada je reč o građi za naučnu monografiju, ali pretpostavljamo da je do toga došlo usled nedostatka relevantne literature na srpskom jeziku ili u bibliotečkim fondovima.

Poglavlje *Hermesova priroda u helenskoj civilizaciji i oblikovanje kulta Hermesa Trismegistosa* ispravlja deo nedostataka prethodnog. Početak poglavlja, sistematičan je prikaz mitske biografije boga Hermesa, njegove povezanosti sa drugim bogovima (Apolonom i Dionisom), kao i mitskim ličnostima (Orfej i Euridika), da bi nakon toga autor izveo poveznice između kulta Hermesa i starogrčke filozofije, posebno filozofije Pitagore, Heraklita i Platona. Sledeći deo poglavlja, u kom se traže poveznice između hermetičkih učenja i pesama prehelenističkog perioda, dat je kao niz biografskih crtica pesnika povezanih sa interpretacijom ključnih stihova. Pregledan koncept u ovom slučaju ima tu prednost da je

u stanju zainteresovati čitaoca. Izbor literature je uveliko poboljšana u odnosu na *Egipatsko poreklo hermetizma u kultu boga Tota*, tako da se Živković ovde koristi, može se reći, klasicima kao što Grevs, Frajzer i Đurićev pregled antičke književnosti. Analize su uglavnom korektne i utemeljene, na mestima nadahnute (kao što je to slučaj sa tumačenjem Pindara). Stesihorove stihove „Sunce, čedo Sina visina / Zapalo je poput zlatne čaše” autor interpretira na sledeći način: „kao nosilac kosmičke blagodeti, sunce zapravo daruje alhemičarima moć da stvore suštinu zlatne čaše iz koje će ispijati alhemičarske kodove” (141). Ovaj deo knjige zaokružuje potpoglavlje *Aleksandrijski period i njegovi uticaj*, jedno od najboljih u monografiji, u kom najzad dolazi do ukrštaja egipatske i grčke struje. Na taj način, priča o grčkom hermetizmu završava se na, interpretativno gledano, visokom nivou.

Poglavlje *Uticaj hermetizma na rimsku liriku i kulturu* direktno se nadovezuje na kontekst dat u izlaganju o helenizmu na kraju prethodnog, a autor minuciozno identifikuje sličnosti i razlike između kulta Merkura i Hermesa. Pažnja je posvećena pre svega klasičnim pesnicima, Katulu, Vergiliju i Horaciju, a posebno mesto pripada izlaganju o Boetijevu (*Boetijeva misija – most između hermetizma i hrišćanstva*) koje po svom obimu, značaju i temeljnosti predstavlja bez sumnje najbolji deo knjige. Prava je šteta što Živković taj model nije iskoristio i pri obradi nekih drugih pesnika, pogotovo onih iz prehelenskog perioda grčkog pesništva. Prirodno, povećan je fokus na važnije autore, pa je nekima posvećeno manje analitičkog prostora. No, i bez obzira na to, monografija predstavlja dobar i sistematičan pregled određenih tendencija koje su se javljale u egipatskoj, starogrčkoj i rimskoj lirici. To je posebno vidljivo u jezgrovito i starinski napisanom zaključku, u kojem se sistematično rezimira cela monografija i izvodi se sinteza.

Hermetizam u lirici starog veka Dušana Živkovića predstavlja svedočanstvo o autorovom interesovanju za nedovoljno istražene uticaje antičkog okultizma na poeziju. Kao jedan od prvih pokušaja naučne obrade hermetizma kod nas, ova monografija predstavlja važan doprinos našoj nauci o književnosti. Posebno raduje najavljenom monografija u pripremi *Hermetički aspekti u lirici od srednjeg veka do renesanse*. Čak i bez nje, Živković je pokazao da je jedan od sledbenika Hermesa Trismegistosa koji prenose „od starog Egipta do savremenog doba kult svetlosti njegovog znanja, u radosti spajanja sa božanskim Umom” (230).

Datum prijema: 29.11.2022.

Datum ispravki: /

Datum odobrenja: 30.11.2022.